

พุทธจริยศาสตร์กับการศึกษา

ผศ.พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์
ป.กศ.สูง, ค.บ., กศ.ม.
อาจารย์ประจำวิทยาเขตแพร่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความนำ

บนพื้นฐานแห่งการปฏิบัติในชีวิตประจำวันและเป็นที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทยได้รับ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในทางพฤตินัยมาตั้งแต่แผ่นดินสมัยกรุงสุโขทัย เป็นราชธานี และยึดเป็นแก่นของการปฏิบัติโดยได้นำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็น รากฐานของการดำรงอยู่ตลอด และถือเป็นจุดเริ่มต้นทางด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่ ดิงงาม ปัจจุบันในประเทศไทยมีคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธเกินกว่า ๙๖ เปอร์เซ็นต์ และได้รับ การยอมรับจากชาวต่างชาติว่าเป็น **“ดินแดนแห่งความสุขและเป็นเมืองแห่งผ้าเหลือง”** คงจะด้วยเหตุผลสำคัญที่ชาวต่างชาติเหล่านั้นได้มาสัมผัสและประจักษ์กับวิถีชีวิตความเป็นจริง ของคนไทยในสังคมไทย ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของการประกอบกิจกรรมต่างๆ และเป็นศูนย์รวม ทางด้านจิตใจของประชาชนคนไทยทั้งชาติ ปัจจุบันมีวัดจำนวนมากโดยมีพระภิกษุสงฆ์องค์ สามเณรตามวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทย เป็นผู้นำทางด้านศาสนาในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดและเป็น ศาสนทายาทเพื่อเผยแผ่หลักคำสอนของพระองค์ ภาพสำคัญอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้น คือ ความมีอริยาคัยไมตรีที่งดงาม มีใบหน้าที่มีรอยยิ้มแจ่มใสอยู่เสมอจนได้รับสมญานามว่า **“เป็นสยามเมืองยิ้ม”** แสดงให้เห็นถึงภาวะแห่งจิตใจที่ดิงงามและงดงามเป็นผลมาจากการได้รับ อิทธิพลด้านพระพุทธศาสนาและการได้รับอิทธิพลทางด้านคำสอน ด้านคุณธรรม ด้านพุทธธรรม และด้านจริยธรรม ที่กล่อมเกล่าจิตใจคนไทยให้มีความอ่อนโยนเอื้อเฟื้อและเป็นกัลยาณมิตร ที่ดีต่อชนทุกชาติทุกภาษาทุกชั้นวรรณะนั่นเอง

หลักพุทธธรรมคำสอน^๑ หลักคุณธรรมและหลักจริยธรรมแห่งการปฏิบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยดีโดยชอบ และทรงมีพระมหากษัตริย์คุณทรงโปรดสอนแก่ชนนิกรทั่วถ้วนหน้ากัน

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นหลักธรรมชาติ เป็นวิทยาศาสตร์ สามารถที่จะพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผล เป็นสภาวะที่เป็นอมตะ ไม่ประกอบด้วยกาลเวลา มีความทันสมัยอยู่เสมอ โดยเน้นหลักการประพัตติและปฏิบัติชอบ หลักพุทธธรรม หลักคุณธรรม หลักจริยธรรมเป็นศาสตร์ที่ให้คุณและรักษาผู้ประพัตติธรรมที่ดงามโดยสม่ำเสมอ ดังบาลีได้อ้างว่า **ธมโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี** หมายความว่า ธรรมย่อมรักษาผู้ประพัตติธรรม สำหรับหลักพุทธธรรมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ดงามนั้นมี ๓ ระดับ คือ ระดับต้น ระดับกลางและระดับสูง ระดับต้นเป็นธรรมสำหรับสาธุชนคนธรรมดาทั่วไป ระดับกลางเป็นธรรมสำหรับคนทั่วไปที่หวังความก้าวหน้าขึ้นไปสู่ระดับสูง และระดับสูงสำหรับผู้ประสงคก้าวไปสู่ความสะอาด สว่าง สงบ พบความสุขที่เป็นอมตะ ได้แก่ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและศีลธรรมในเรื่องของจิตมนุษย์ เป็นต้น

ประเทศไทยได้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและความเป็นมาของพระพุทธศาสนาบรรจุไว้ในหลักสูตรทางการศึกษาสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนในสถานศึกษาประกอบด้วยหลักสูตรก่อนวัยเรียน หลักสูตรประถมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาและหลักสูตรระดับอุดมศึกษา โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนได้นำเอาหลักพุทธธรรมคำสอนไปประพัตติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสติปัญญาเกิดความดีงามแก่ตนเองและทำให้สังคมสงบร่มเย็นและเกิดสันติสุขได้

ความหมายของพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ หมายถึงวิชาที่ว่าด้วยจริยศาสตร์ในทางพุทธศาสนา และเมื่อวิเคราะห์สาระธรรมของพื้นฐานจริยธรรมแบบพุทธศาสตร์แล้ว ทำให้ต้องนิยาม คำว่า จริยธรรม และจริยศาสตร์ด้วยว่าหมายถึงอะไร ซึ่งมีความสอดคล้องกันโดยตรง

^๑ ศรี แนวณรงค์, **บทความทางวิชาการหลักพุทธธรรม**, วารสารวิทยาลัยเอกชน, ๒๕๒๓, หน้า ๒๗.

จริยธรรม (Ethics) ในความหมาย มาจากคำ ๒ คำ คือ

- จริย หมายถึง ความประพฤติ
- ธรรม หมายถึง ความดี หลักคำสอนทางศาสนา หลักปฏิบัติ

ดังนั้น จริย + ธรรม = จริยธรรม หมายถึงหลักความประพฤติหรือแนวทางแบบอย่างของความประพฤติ จริยธรรมตรงกับความหมายของศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Ethics, Ethicality, Ethical rules หมายถึงประมวลกฎหมายที่กลุ่มชนในสังคมหนึ่งๆ ยอมรับเป็นแนวควบคุมความประพฤติ และ Ethics อีกความหมายหนึ่ง ซึ่งนักปราชญ์ได้แปลว่า จริยศาสตร์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายว่า เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความประพฤติและการครองชีวิต ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรควร อะไรไม่ควร

สรุปแล้ว จริยธรรม คือหลักการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดีและเป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์ คือ ความเป็นผู้มีเหตุผลทำให้มนุษย์มีมโนธรรม รู้จักไตร่ตรองแยกแยะ ความดี-ความชั่ว ความถูก-ความผิด อะไรควร-ไม่ควรทำให้เกิดการควบคุมตนเองและกลุ่มหรือศีลธรรมเฉพาะกลุ่ม

ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก ให้ความหมายจริยธรรมไว้ว่า เป็นหลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติเป็นหลักสำหรับให้บุคคลยึดถือปฏิบัติ

จากความหมายตามรูปศัพท์ ทั้ง ๓ ศัพท์เบื้องต้นแล้ว ล้วนเป็นศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้มนุษย์ในสังคมได้ประพฤติปฏิบัติชอบและทำตนให้เป็นคนดีโดยยึดหลักศีลธรรมทางศาสนาเป็นกรอบในการปฏิบัติ

จริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติร่วมกันของมนุษย์ในสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ๔ ประการ คือ

๑. ธรรมชาติ
๒. ตัวเราเอง
๓. ผู้อื่น
๔. ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ ตัวเราเอง และผู้อื่น

พื้นฐานจริยธรรมแบบพุทธจริยศาสตร์

เมื่อพูดถึงพุทธจริยศาสตร์เป็นสาระทางธรรมที่สอดคล้องกันระหว่างจริยธรรมกับพุทธจริยศาสตร์แล้วพื้นฐานของจริยธรรมแบบพุทธ นั้นไม่ได้มีพื้นฐานความเชื่ออยู่ที่ภาวะสูงสุดหรือพระผู้เป็นเจ้าเท่านั้น แต่ให้พิจารณาสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในภาวะที่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติโดยอาศัยจากเหตุปัจจัยเพื่อรวมกันเป็นหนึ่งเดียวแบบพระผู้เป็นเจ้า

ในทางศาสนาพระผู้เป็นเจ้าได้ชี้ให้เห็นถึงวิธีการพื้นฐานหรือจริยธรรมพื้นฐานที่ดำเนินชีวิตไปสู่ความสุขแบบพื้นฐานระดับกลางและระดับสูงสุด

พื้นฐานจริยธรรมแบบพุทธ คือ ธรรมสำหรับควบคุมความประพฤติเบื้องต้น ๓ ทาง คือ

๑. ทางกาย - กายทวาร
๒. ทางวาจา - วลีทวาร
๓. ทางใจ - มโนทวาร

ทางกาย คือ การทำความดีทางกาย ๓ ประการ คือ

- ๑) การละเว้นจากการฆ่าสัตว์
- ๒) การละเว้นจากการลักทรัพย์
- ๓) การละเว้นจากการประพฤตินิดในกาม

ทางวาจา คือ การประพฤติดีทางวาจา ๔ ประการ คือ

- ๑) การละเว้นจากการพูดเท็จ
- ๒) การละเว้นจากพูดส่อเสียด
- ๓) การละเว้นจากการพูดคำหยาบ
- ๔) การละเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อเหลวไหล

ทางใจ คือ การประพฤติดีทางใจ ๓ ประการ คือ

- ๑) การละเว้นจากการเพ่งโทษหรือมุ่งร้ายผู้อื่น
- ๒) การละเว้นจากการพยาบาทผู้อื่น
- ๓) การละเว้นจากการประพฤตินิดธรรม(ประพฤติถูกต้องตามหลักธรรม)

จุดมุ่งหมายของพุทธจริยศาสตร์

ในการศึกษาทางพุทธศาสนาได้กำหนดจุดมุ่งหมายทางพุทธจริยศาสตร์ ออกเป็น ๔ ระดับ คือ

๑. จุดหมายระดับพื้นฐาน เป็นระดับที่พระพุทธเจ้าต้องการให้พุทธศาสนิกชน มีศีลเป็นพื้นฐาน ในการดำเนินชีวิตเพื่อทำให้ชีวิตเป็นปกติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลกันและกัน คือ มีกาย วาจา ใจ ที่สุภาพและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งจะนี้เป็นพื้นฐานที่ดีต่อไปยังจุดหมายระดับกลาง

๒. จุดหมายระดับกลาง เป็นจุดหมายที่พระพุทธองค์ต้องการให้พุทธศาสนิกชน มีจิตใจที่เป็นสมมติ คือ สงบและเยือกเย็นแน่วแน่เด็ดเดี่ยวและเข้มแข็งในการดำเนินชีวิตซึ่งจะเป็นพื้นฐาน พัฒนาความดีให้สูงยิ่งขึ้นไปถึงจุดหมายระดับสูง

๓. จุดหมายระดับสูง เป็นจุดหมายที่พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้พุทธศาสนิกชน มีปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม ใช้ปัญญาความรู้เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินชีวิตและใช้ปัญญาความรู้เพื่อนำชีวิตไปสู่จุดหมายที่สูงที่สุด คือพระนิพพาน

จุดมุ่งหมายของพุทธจริยศาสตร์ทั้ง ๓ ระดับดังกล่าว สามารถประยุกต์หัวข้อของหลักธรรมในหลายประเด็นเข้าสู่กระบวนการจัดหลักสูตรทางการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาต่างๆ ทุกระดับ คือ

หลักธรรมทางพุทธจริยศาสตร์กับการศึกษา

หลักธรรมพุทธจริยศาสตร์กับการศึกษาประกอบด้วยหลักธรรมสำคัญดังต่อไปนี้

๑. จริยธรรมสำหรับนักเรียน
๒. การบูรณาการจริยธรรมแบบพุทธจริยศาสตร์กับการศึกษา
๓. การประยุกต์วิธีการสอนแนวไตรสิกขากับการศึกษา
๔. จริยธรรมกับหลักสูตรทางการศึกษา

๑. จริยธรรมสำหรับนักเรียน

จริยธรรมสำหรับนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษา คือ จริยธรรมที่มาจากศาสนา เพราะศาสนาเป็นแหล่งรวบรวมคำสอนและหลักปฏิบัติในการกระทำความดี ละเว้นความชั่ว

เป็นตัวกำหนดศีลธรรมจรรยา เพื่อให้มนุษย์มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน การประพฤติปฏิบัติจริยธรรมยิ่งปฏิบัติมากเท่าใด ก็เท่ากันได้ใกล้ชิดกับศาสนาเท่านั้น หลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้ประพฤติตามหลักสังฆธรรม คือ การนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาปฏิบัติได้ตลอดเวลาและเป็นการสอนให้อยู่ในสังคมโดยใช้หลักความเมตตา มากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน และให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในสายกลางที่เรียกว่า **มัชฌิมาปฏิปทา** คือ ปฏิบัติเป็นกลางๆ ไม่ตึงหรือหย่อนจนเกินไป และเป็น “วิถีของคนดี” สามารถที่จะสร้างดุลยภาพในการดำรงชีวิตได้

หลักจริยธรรมที่นักเรียนควรรยึดในการศึกษาเล่าเรียน^๒

๑. หัวใจนักปราชญ์
๒. อิทธิบาท ๔
๓. หลักจริยธรรมสำหรับปลูกฝังตัวเอง

๑. หัวใจนักปราชญ์ มี ๔ ประการ คือ

๑. สุ - สุตะ - คือ การฟังอย่างตั้งใจ
๒. จิ - จินตะ - คือ คิดติดตามและไตร่ตรอง
๓. ปุ - ปุจฉา - คือ การให้ถามหากมีความสงสัย
๔. ลิ - ลิขิต - คือ การจดบันทึกย่อไว้ให้อ่าน

หัวใจนักปราชญ์เป็นหลักธรรมเบื้องต้น สำหรับนักเรียนถ้าหากปฏิบัติตามใน ๔ ประการจะช่วยให้การเรียนดีขึ้นสามารถที่จะจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหาก่อนหลัง ดั่งบทกลอนหัวใจนักปราชญ์ คือ

^๒ สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์. พศ.ดร. **จริยธรรมและภาวะผู้นำในการพัฒนาหลักสูตร**. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓.

- สุ. สดับถ้อยท่าน วิญญู ชนเฮย
- จิ. ลุงตริตรองดู ท่านให้
- ปุ. ถามเพื่อเพิ่มพูน เตือนสติ
- ลิ. จดบันทึกไว้ เพื่อได้กลิ่น

๒. อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินกิจการต่างๆ ๔ ประการ คือ

- ๑. ฉันทะ - มีความพอใจรักใคร่ในสิ่งที่กระทำ
- ๒. วิริยะ - มีความเพียรพยายามในการปฏิบัติสิ่งนั้น
- ๓. จิตตะ - การเอาใจใส่ในสิ่งที่กระทำอยู่
- ๔. วิมังสา - หมั่นไตร่ตรองพิจารณาในการกระทำนั้น

๓. หลักจริยธรรม สำหรับปลูกฝังตัวเอง ได้แก่

- การพึ่งตนเองขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ
- การประหยัดและรู้จักอดออม
- ความซื่อสัตย์สุจริต
- การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
- การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
- ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

นอกจากนี้ ยังมีคุณธรรมที่นักเรียนควรยึดถือปฏิบัติซึ่งมีเนื้อหาและตัวอย่างของพฤติกรรมดังนี้

จริยธรรมที่ควรปลูกฝังสำหรับเยาวชนนักเรียนและนักศึกษา ๑๐ ประการ

- ๑. ความมีระเบียบวินัย
- ๒. ความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม
- ๓. ความขยัน ประหยัดและยึดมั่นในสัมมาชีพ
- ๔. การสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
- ๕. ความคิดริเริ่มวิจารณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
- ๖. ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูน ชาติ

ศาสนา พระมหากษัตริย์

๗. การมีพละนามัยสมบุรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
๘. การรู้จักพึงตนเองและมีอุดมคติ
๙. ความภาคภูมิใจและรู้จักบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรของชาติ
๑๐. ความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญและสามัคคี

๒. การบูรณาการจริยธรรมแบบพุทธจริยศาสตร์กับการศึกษา

ได้กล่าวถึงความหมายของพุทธจริยศาสตร์และพื้นฐานทางจริยธรรมแบบพุทธศาสตร์ และการกำหนดจุดมุ่งหมายโดยรวมแล้วเป็นหลักธรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในแง่ของการประพฤติและการปฏิบัติ ซึ่งในยุคปัจจุบันนี้ สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการนำเอาวัตุนิยมทางเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาปนเปื้อนในชีวิตประจำวันอย่างไม่มีขีดจำกัด ประเทศไทยก็เป็นสังคมโลกอีกสังคมหนึ่งที่น่าวัตุนิยมเหล่านี้มาใช้จนกระจายไปทั่วในกลุ่มชนทุกระดับ ทำให้มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ ทางการศึกษา ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของเยาวชนที่กำลังเติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ สิ่งที่น่าเป็นห่วงในขณะนี้ คือ ความบกพร่องทางด้านจริยธรรม จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมให้เข้มแข็ง โดยบรรจุสาระธรรมเหล่านี้ไว้ในหลักสูตรการศึกษาของสถานศึกษา

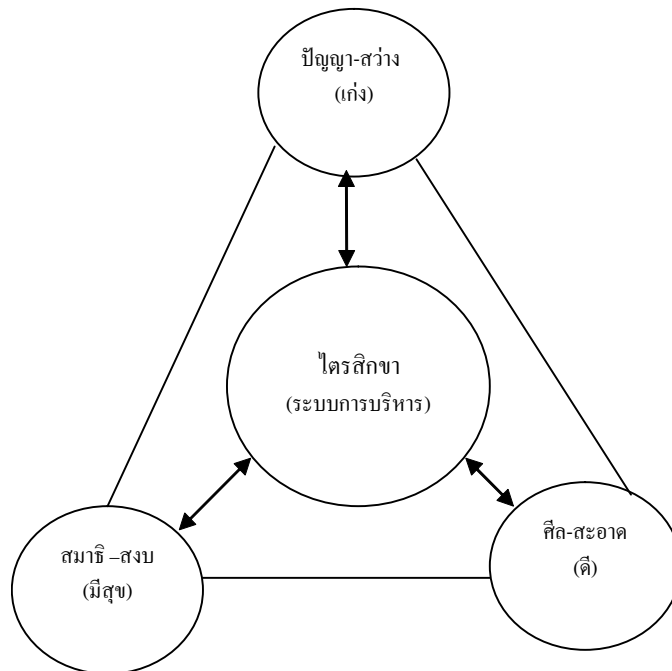
การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนในสถานศึกษานั้นมีการจัดความรู้ที่หลากหลาย ในส่วนของจริยธรรมได้ถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรกลุ่มสาระสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม ที่มีจุดมุ่งหมายให้เยาวชนได้พัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ในตนและในกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาจริยศึกษานั้น ได้ประยุกต์เอาหลักวิธีการสอนแนวไตรสิกขา ที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษา ๓ ขั้นคือ ศิล สมาธิและปัญญา เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะพัฒนาเยาวชนต่อไป

๓. การประยุกต์วิธีการสอนแนวไตรสิกขากับการศึกษา

หลักไตรสิกขาเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ใกล้กับความเป็นอยู่ของมนุษย์มากที่สุด สามารถที่จะปฏิบัติได้ในเบื้องต้นและกระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้ที่เน้นความรู้คู่คุณธรรมตามสาระรัฐธรรมนุญ พุทธศักราช

๒๕๕๐ มาตรา ๘๑ เมื่อนำมาประยุกต์กับกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษาแล้ว มีจุดประสงค์เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และค้นพบจากการปฏิบัติหลักธรรมด้วยตนเองทุกขณะจิตและทุกอิริยาบถและจะทำให้มีสติรู้เสมอที่ได้ยิน ได้เห็น ได้คิด ได้พูด สามารถที่จะควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกาย วาจา ใจ รวมถึงควบคุมสติให้มีความแน่วแน่ในจุดเดียวกันเมื่อมีสติมั่นแล้วจะทำให้เกิดปัญญาและเกิดความรู้แจ้งเข้าใจและแก้ปัญหาได้

ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมที่เน้นบทบาทของนักเรียนในการปฏิบัติให้ถูกต้องทางกาย วาจา คือ ชั้นศีล การฝึกจิตให้ตั้งมั่นมีระเบียบทางการคิด คือ ชั้นสมาธิ และพิจารณาสภาพธรรม หรือสภาพปัญหานั้นจนเกิดความรู้ถึงขั้นปัญญานั้นเอง ดังกรอบแนวคิดทฤษฎีไตรสิกขา^๓

แสดงกรอบแนวคิดทฤษฎีไตรสิกขา

^๓ พระเมธีธรรมาลังการและคณะ, งานวิจัย “เรื่อง การศึกษาศักยภาพการบริหารการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามพระคณะของผู้บริหารและครูผู้สอนและนักเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดจอนคำ จังหวัดลำปาง”, ๒๕๔๗. หน้า ๖๔-๖๕.

จากกรอบแนวคิดทฤษฎีไตรสิกขาทำให้เห็นความสัมพันธ์ของรูปแบบในการบริหารแนวไตรสิกขาด้วยการเทียบกับมรรคมืองค์แปด โดยเริ่มต้นที่ปัญญามีความสว่าง (เก่ง) ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ คือ การทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของจริยธรรมและปัจจัยสัมมาสังกัปปะ คือ การคิดที่จะสร้างจริยธรรม คือ มีความสะอาด (ดี) ประกอบด้วยสัมมาวาจา คือ การใช้คำพูดที่ถูกต้องเหมาะสม ปัจจัยสัมมากัมมันตะ คือ การฝึกฝนลงมือปฏิบัติ ปัจจัยสัมมาอาชีวะ คือ การประพฤติตามกฎ ระเบียบ วินัย วัฒนธรรมและประเพณี สมาธิ มีความสงบ (มีความสุข) ประกอบด้วยสัมมาวายามะ คือ การพยายามปฏิบัติให้เอื้อต่อหลักการศึกษาของสังคัม ปัจจัยสัมมาสติ คือ การระลึกถึงจริยธรรม หน้าที่ผู้เรียนอยู่เสมอ และปัจจัยสัมมาสมาธิ คือ การตั้งจิตมั่นต่อหลักจริยธรรม

กระบวนการเรียนรู้ไตรสิกขาสำหรับนักเรียนสรุปการเรียนรู้ได้ใน ๓ ประเด็น คือ

๑. การเรียนรู้ขั้นที่ ๑ นักเรียนได้ใช้ความรู้เดิมประกอบกับการเรียนรู้ใหม่ที่ได้รับจากครูเป็นการฟังฟัง ผลพลอยได้จากการเรียนรู้ครั้งนี้ ครูผู้สอนจะต้องให้ความรัก ความเมตตา ซึ่งอยู่ในขั้นศีล คือความบริสุทธิ์ใสสะอาดไม่มีสิ่งใดมารบกวน
๒. การเรียนรู้ขั้นที่ ๒ นักเรียนเริ่มใช้ข้อมูลใหม่ๆ มาสร้างรูปแบบการเรียนรู้ การคิด การปฏิบัติ สามารถแก้ปัญหาของตนเองด้วยการคิดวิเคราะห์ที่มีความมั่นใจ ซึ่งอยู่ในขั้น สมาธิ หรือการเรียนรู้อย่างอิสระ
๓. การเรียนรู้ขั้นที่ ๓ นักเรียนได้ใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่ๆ ร่วมพัฒนาสังคัมเป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างความรู้รอบ รู้ลึกและรู้แจ้ง ซึ่งอยู่ในขั้นปัญญา

๔. จริยธรรมกับหลักสูตรทางการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ^๔ พุทธศักราช ๒๕๔๒ (ฉบับปรับปรุงที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้กำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ เพื่อความ

^๔ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๑-๒) พุทธศักราช ๒๕๔๒-๒๕๔๔, ปรับปรุง ๒๕๔๖-๒๕๔๘. หน้า ๖.

เป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา และความเป็นอยู่ในชุมชนและสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ สอดคล้องกับ มาตรา ๖ ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย และหลักการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คู่กับคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา ๒๓ การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญ ทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ การศึกษา มาตรา ๒๔ (๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่าง ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้กำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้มาตรฐานการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม โดยแบ่งมาตรฐานการเรียนรู้ออกเป็นช่วงชั้น กำหนดช่วง ชั้นละ ๓ ปี คือ

๑. ช่วงชั้นที่ ๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓
๒. ช่วงชั้นที่ ๒ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
๓. ช่วงชั้นที่ ๓ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ ๑ - ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ ๓
๔. ช่วงชั้นที่ ๔ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายปีที่ ๔ - ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายปีที่ ๖

ในแต่ละช่วงชั้นจัดเฉพาะในส่วนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาจัดทำสาระในรายละเอียดเป็นปีการศึกษาและภาคการศึกษาเหมาะสมกับสภาพ ปัญหาของชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีคุณสมบัติอันพึงประสงค์เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๕๔) ในมาตราที่ ๔๐ ได้กำหนดให้ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์หรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ได้เป็น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ยิ่งทำให้เกิดการทำงานประสานกันในห้องถิ่น ประกอบด้วย ๓ หน่วยงานหลัก คือ บ้าน วัด โรงเรียน = **บวร** , **บ้าน** คือ ตัวแทนผู้ปกครอง/ศิษย์เก่า/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น **วัด** คือ ตัวแทนจากพระภิกษุสงฆ์ และ **โรงเรียน** คือ ตัวแทนจาก ตัวแทนครู ที่จะได้ช่วยกันพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนได้ก้าวไปพร้อมๆ กันและในมาตรา ที่ ๒๗ วรรคแรกของพระราชบัญญัติการศึกษานี้ ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย **ความเป็นพลเมืองดีของชาติ** การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนการศึกษาต่อ หมายถึง^๕ ความเป็นคนดีมีศีลธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยโดยครอบคลุมสาระของวิชาพระพุทธศาสนา มาตรา ๒๓ การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้ง **ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม** และ(๓) คือ ความรู้เกี่ยวกับ **ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ภูมิปัญญาไทย** ซึ่งหมายความว่า ความรู้เกี่ยวกับศาสนา หมายถึง วิชาเกี่ยวกับศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติ ศาสนาได้ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในหลายมาตรามีผลต่อการจัดการศึกษาของชาติในแต่ละช่วงชั้นตามมาตรฐานของการเรียนรู้

นอกจากนั้น ยังได้เปิดโอกาสให้สถาบันศาสนา คือวัด ได้จัดตั้งศูนย์เด็กเล็กขึ้นในวัด สำหรับเด็กก่อนวัยเรียนขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย เพื่อเป็นการปลูกฝังเยาวชนก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นการสร้างความเข้มแข็งด้านจริยธรรมขั้นพื้นฐานให้กับเด็กๆ ได้ซึมซับตั้งแต่เยาว์วัย

^๕ พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การคณะสงฆ์กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๒), หน้า ๑๔-๑๕.

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกับการบูรณาการเนื้อหาจริยธรรม

หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ กำหนดรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ สาระ สาระที่ ๑ เป็นเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มี ๓ มาตรฐาน คือ

มาตรฐานสังคมศึกษา ๑.๑ : เข้าใจประวัติความสำคัญหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วม

มาตรฐานสังคมศึกษาที่ ๑.๒ : ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐานสังคมศึกษาที่ ๑.๓ : ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือค่านิยมที่ดีงาม และนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมสิ่งแวดล้อมและการอยู่รวมกันอย่างสันติสุข

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม มี ๒ มาตรฐาน คือ

มาตรฐานสังคมศึกษาที่ ๒.๑ : ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทยดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐานสังคมศึกษาที่ ๒.๒ : เข้าใจระบบการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยนำสาระทางพระพุทธศาสนาตามหลักธรรมและจริยธรรมในมาตรฐานที่ ๑-๓ นั้นเน้นและให้ความสำคัญกับหลักธรรมและจริยธรรมทางศาสนาสู่การปฏิบัติ การยึดมั่นในศีลธรรมและสอนให้เป็น คนดี ศรัทธาในศาสนาของตนเองสามารถที่จะนำไปปรับใช้และพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคมโดยรวมทั้งหมดเพื่อให้เกิดสันติสุขในภาพใหญ่เมื่ออยู่ร่วมกัน ในมาตรฐานที่ ๒ สอนให้เคารพกฎหมายและสิทธิที่พึงมีพึงได้ในสังคมไม่ล่วงละเมิดและยึดมั่นในระบอบของประชาธิปไตย จะเห็นได้ว่าจริยธรรมที่บรรจุอยู่ในหลักสูตรทางการศึกษาได้ถูกปูพื้นฐานให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้สู่การปฏิบัติมาตั้งแต่ช่วงชั้นที่ ๑ ถึงช่วงชั้นที่ ๔ ซึ่งความยากง่ายของเนื้อหาทางจริยธรรมเป็นการเริ่มต้นจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว คือ การเรียนรู้จากครอบครัวการได้เห็น

ในสิ่งที่พ่อแม่ปฏิบัติจะทำให้เกิดการซึมซับสิ่งที่ดีงามเป็นประสบการณ์ของชีวิต เพื่อต่อยอดการเรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่ละเอียดและซับซ้อนขึ้น

ในการจัดการศึกษาปัจจุบันมุ่งเน้นและให้ความสำคัญทางด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ทางคุณธรรม - ศีลธรรม และจริยธรรม เป็นกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคม และพัฒนาคนให้มีความพอดี โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ พร้อมกันนั้นก็ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติอย่างเต็มตามศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของคนในสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลกรวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของสังคมไทยที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพิ่มความรู้ทางด้านศาสตร์สาขาอื่นๆ เช่น วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและมีความเป็นคนไทย มีศักยภาพในการศึกษาจึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สำคัญคือเห็นคุณค่าของตนเองและมีวินัยสามารถปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์

ในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นให้ได้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มสาระ การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัด ตามความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญได้แก่การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองต่อนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้ที่มีศีลธรรม จริยธรรม

มีระเบียบวินัยและมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ปลูกฝังและ การสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติ

สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆ มีกระบวนการและวิธีการ ที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงความพร้อมและพัฒนาการ ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เทคนิควิธีการเรียนรู้ การรับรู้ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียน โดยใช้วิธีการประเมินจากการติดตามผลการเรียนและการสังเกตเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรที่จะใช้รูปแบบ / วิธีที่หลากหลายและวุฒิภาวะของ ผู้เรียน เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงและสถานการณ์จริง เช่น การเรียนรู้ด้วย ตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนจากสถานการณ์จริง การเรียน รู้จากการปฏิบัติ จริงในห้องทดลอง / ภาคสนามและการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การ วิจัยมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้สู่คุณธรรม สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๒๔ (๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้รวมทั้ง สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไป พร้อมๆ กันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ และ มาตรา ๓๐ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอน สามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

จริยธรรมเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วในตัวมนุษย์ โดยธรรมชาติ ซึ่งจะต้องพัฒนาขึ้นโดยอาศัย กฎเกณฑ์ความประพฤติที่มนุษย์ควรประพฤติที่ได้ทางศีลธรรม หลักปรัชญา ประเพณีและ วัฒนธรรม กฎหมายหรือจารีตประเพณี เพื่อประโยชน์สุขอันเกิดแก่ตนเองและสังคมนอกจาก นี้จริยธรรมยังใช้แนะแนวทางประกอบการตัดสินใจเลือกความประพฤติหรือการกระทำที่ถูกต้อง เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ด้วย ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้สามารถใช้ระบบการศึกษาพัฒนาให้เกิด แก่ผู้เรียนทุกคน

สรุป

การประยุกต์หลักพุทธจริยศาสตร์กับการศึกษา คือ การกำหนดหรือการตีกรอบแห่งการเรียนรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา หลักจริยธรรม หลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่การปฏิบัติที่ดี ดังนั้นในระบบการศึกษาแล้วจะเห็นได้ว่าหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้อย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้นทำให้เกิดการเรียนรู้คู่คุณธรรมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยพัฒนาฐานการเรียนรู้เดิมให้มั่นคงเพื่อที่จะพัฒนาไปสู่สาระความรู้ใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันต้องประยุกต์พุทธจริยศาสตร์ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ นอกจากนี้ในปัจจุบันเป็นที่น่ายินดียิ่งนักที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินการโครงการนี้ทั่วประเทศ ทำให้วางใจได้ว่าพระพุทธศาสนาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้รับการดูแลและได้รับการบูรณาการการเรียนการสอนในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทาง กาย วาจา และใจให้กับเยาวชนของชาติให้เข้มแข็งตลอดไปดังบทกลอนของนักภาษาศาสตร์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรี แนวรงค์ ประพันธ์ไว้ว่า

จริยศาสตร์พุทธวิสุทธิติ

สร้างเสริมผลิคุณธรรมนำศึกษา

การเรียนรู้มีวินัยใช้ปัญญา

แก้ปัญหา การศึกษา พัฒนาไกล

วิชาการ นันทนาการ การเรียนเล่า

จริยา นันเรา ฝ่าอาคัย

คู่การเรียน เพียรระวัง หยุตริ้งใจ

สังวรใน พฤติกรรม นำอบาย

สติมั่น หมั่นตรอง ผองการกิจ

เรียนสัมฤทธิ์ ชิดธรรม นำเฉิดฉาย

สมาธิ มั่นคง ดำรงกาย

จุดมุ่งหมาย คนดี-เก่ง เชลลงบุญ.

บรรณานุกรม

- บุญมี แทนแก้ว. ผศ. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- ประภาศรี สีหอำไพ. ศ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระเมธีธรรมาลังการและคณะ. งานวิจัย “เรื่อง การศึกษาศักยภาพการบริหารการศึกษา
โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามทรรศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนและ
นักเรียน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดจองคำ จังหวัดลำปาง”, ๒๕๔๗.
- พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การคณะสงฆ์กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๑-๒) พุทธศักราช ๒๕๔๒-๒๕๔๔. ปรับปรุง
๒๕๔๖-๒๕๔๘.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐. กรุงเทพมหานคร : อักษรการพิมพ์,
๒๕๔๐.
- ลำดวล ศรีมณี. พ.ต.ท.ดร. **จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ ดอกแก้ว, ๒๕๓๘.
- ศรี แนวรงค์. ผศ. **บทความทางวิชาการหลักพุทธธรรม**. วารสารวิทยาลัยเอกชน. ๒๕๒๓.
- สนิท ศรีสำแดง. **พุทธศาสนาหลักการศึกษาศาสตร์ : ภาคทฤษฎีความรู้**. กรุงเทพมหานคร :
นีนารากการพิมพ์, ๒๕๓๔.
- สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์. ผศ.ดร. **จริยธรรมและภาวะผู้นำในการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพ
มหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.
- สุวรรณ เพชรนิล. รศ. **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์
การพิมพ์, ๒๕๒๘.

